

Kansainvälisiä vieraita Agorassa

Hajanainen maailma etsii yhteisöllisyyttä

Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen avainsanoja sirpaloituneessa nykyajassa ovat yhteisöllisyys, kansalaisyhteiskunta ja kolmas sektori. Amerikkalainen sosiologi Robert D. Putnam lanseerasi joitakin vuosia sitten käsitteen sosiaalinen pääoma, jonka käytöstä monenlaisissa yhteyksissä tuli kansainvälinen muoti-ilmio.

Robert D. Putnamia kritisoimaan on asettunut amerikkalainen valtiotieteilijä Eric M. Uslaner, joka vieraili Agorassa syyskuussa.

Agoran tutkijat professori Lea Pulkkinen ja dosentti Osmo Pekonen sovelsivat Putnamin ajatuksia Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle osoitetussa esiselvityksessä, jonka aiheena oli "Sosiaalinen pääoma ja tieto- ja viestintätekniikan kehitys" (Edita 2002). Jyväskyläläisistä sosiologeista merkittäviä sosiaalisen pääoman tutkijoita ovat ennen muuta professorit Kaj Ilmonen ja Martti Siisiäinen.

Putnamin teoria liittyy amerikkalaisen kommunitarismien perinteeseen. Hänen mukaansa sosiaalinen pääoma on yhteisöllinen asia, jolla on kolme komponenttia: 1) arvot ja normit, 2) yhteisöllisyys, erityisesti vapaaehtoisjärjestöt sekä 3) luottamus.

Näistä kolmesta asiasta varsinkin luottamus on monia tieteenaloja läpäisevä tutkimuskohde. Luottamuksella, luottavaisuudella ja luotettavuudella on juurensa ihmisen varhaisessa kehityspsykologiassa, kuten lapsen ja vanhempien suhteessa.

Luottamus on ratkaisevan tärkeä tekijä myös verkostoituneessa tietoyhteiskunnassa, kuten sähköisessä kaupankäynnissä ja viestinnässä tai yrityskulttuurissa yleensä. Valtioiden, alueiden tai yritysten kilpailukykyä voidaan arvioida niiden nauttimalla luottamusvarannolla.

Tutkimuskohteena luottamus yhdistää siis mielenkiintoisella tavalla Agorassa toimivien informaatioteknologian ja psykologian yksiköiden pätevyysalueita.

Robert D. Putnamin teesin mukaan eritoten vilkas yhdistystoiminta luo ja ylläpitää luottamusta. Teesi synnyttää antiteesin. Putnamia kritisoimaan on asettunut amerikkalainen valtiotieteilijä Eric M. Uslaner, joka vieraili Agorassa syyskuussa.

Uslaner haluaisi sijoittaa luottamuksen painopisteen mieluummin kasvatukseen kuin vapaaehtoisjärjestöihin. Hänen mukaansa kasvatuksen päämäärän tulisi olla "optimistinen elämänsäsenne", jota voisi kuvailla valistuneeksi luottavaisuudeksi. Järjestötoimintaan luottamuksen luojana Uslaner suhtautuu skeptisesti, koska hän epäilee useimpien yhdistysten liittävän yhteen vain

MATTI SALMI

Agorassa marraskuussa 2002 Martti Takala –luennon pitänyt ranskalainen sosiologi Alain Touraine (vas.) pohdiskeli sosiaalisten siteiden katkeamista ja uudelleen solmimista nykyajan yhteiskunnallisissa liikkeissä. Kuvassa keskustelukumppanina Esa Konttinen.

samanmielisiä, jotka muutenkin luottavat toisiinsa. Luottamuksen käsitettä analysoidessaan Uslaner erottaa strategisen luottamuksen (samanmielisten kesken) ja moraalisen luottamuksen (ihmisten kesken yleensä).

Uslaner lienee oikeassa epäilllessään vaikkapa poliittisen puolueen mahdollisuuksia kartuttaa omaa kannattajakuntaansa laajemman yhteisön luottamusvarantoa. Selkeän vastaamerkin muodostavat sen sijaan laajapohjaiset humanitaarista tai sosiaalista työtä tekevät epäpoliittiset kansalaisjärjestöt (Suomessa vaikkapa SPR), jotka tuovat yhteen monenlaisia ihmisiä yhteiskunnan eri kerrostumista.

Sosiaaliset siteet

Euroopan unionin fraseologiassa ei käytetä sosiaalisen pääoman vaan sosiaalisen koheesion käsitettä. Eurooppalaiseen sosiologian kirjallisuuteen taas on vakiintunut sosiaalisten siteiden käsite. Agorassa 19. marraskuuta tämänvuotisen Martti Takala –luennon pitänyt ranskalainen sosiologi **Alain Touraine** pohdiskeli sosiaalisten siteiden katkeamista ja uudelleen solmimista nykyajan yhteiskunnallisissa liikkeissä.

Teollisen yhteiskunnan keskeisimmät yhteiskunnalliset liikkeet, kuten työ-

markkinaosapuolet, liittyivät suoraan tuotantosuhteisiin. Jälkitekolliselle yhteiskunnalle tyypillisiä ovat sen sijaan identiteetti- ja liikkeet, jotka ajavat vaikkapa naisten, maahanmuuttajien tai jonkin seksuaalisen vähemmistön oikeuksia. Uusi yhteiskunnallinen liike syntyy tyypillisesti myös jonkin asian, vaikkapa globalisaation, vastustamisesta.

Tällaisia liikkeitä voidaan kuvata enemmän kulttuurilliseksi kuin sosiaalisiksi. Kun uudet liikkeet eivät puhu minkään vakiintuneen yhteiskunnallisen toimijan – kuten traditionaalisen työväenliikkeen – nimissä, ne eivät helposti muodosta neuvotteluosapuolta. Liian löyhästi määriteltyjen asioiden kuten globalisaation vastustaminen kokoaa yhteen kirjavan kaaren keskenään ristiriitaisia vaatimuksia, joita voi olla vaikea kirjoittaa poliittiseksi agendaksi.

Alain Touraine peräänkuulutti luenossaan kulttuurillisen ja poliittisen kansalaisaktiivisuuden yhdistämistä toimintakykyisten sosiaalisten liikkeiden aikaansaamiseksi. Ellei tässä onnistuta, maailma uhkaa muuttua pelkäksi globaalitalouden temmellyskentäksi.

Miten kulttuurilliset arvot ja taloudelliset intressit käytännössä sovitaan yhteen, sitä ei Tourainekaan osannut kertoa. Esimerkiksi työväenliikkeen nimissä ei Euroopan nykyti-

lanteessa puhu juuri kukaan, Touraine kärjisti, ei edes ”kolmatta tietään” julistava Tony Blair. Touraine viittasi kuitenkin eräisiin menestyksellisiin kansalaisliikkeisiin kuten Puolan katoliseen ammattiyhdistysliikkeeseen Solidarnosciin, joka onnistui kommunismin kukistamisessa, tai Brasilian työväenliikkeen menestykseen tämänvuotisissa presidentinvaaleissa, jotka nostivat valtaan uusliberalismin vastustajana tunnetun ammattiyhdistysjohtaja ”Lulan” alias Luiz Inacio da Silvan.

Lech Walesan tai ”Lulan” johtamat kansalaisliikkeet olivat menestyksellisiä, koska ne yhdistivät poliittiseen toimintaan onnistuneella tavalla myös kulttuurin ja moraalin. Viime kädessä kysymys oli luottamuksesta, yhteisöllisyydestä ja aikaisemmin marginalisoitujen ryhmien omanarvontunnon uudelleenlöytymisestä.

OSMO PEKONEN